

॥ श्रीः ॥

हृदयनारायणदेवविरचितः

हृदयप्रकाशः ।

पतञ्जल्युक्तकम्

दुष्प्रपन्नस्यपंडितस्य साधेयस्यैश्वर्यसौख्यमित्यभिधेयं यथावति

संशोधितम् ।

तच्च

भालचन्द्रशर्मणा

भार्यभूषणस्यमुद्रालये मुद्राक्षरैरंकयित्वा

सकलरथे नीतम् ।

शका १८७० २६७७७ सन् १९१८

( सर्वोपेक्षायाः स्वागतोऽस्ति )

अस्य ग्रन्थस्य मुद्रणे यद्गुणमपेक्षितं तत्सफलमपि  
श्रीमन्महेश्वरसुवराजमहाशयैः 'सर के. नरसिंह—  
राज बहियार श्री. सी. आय्. ई.'  
इति लक्षणांकितैः परमो—  
दारचरितैरदायि ।

Printed at the Arya-Bhashan Press, Poona,  
by Anant Vinayak Patwardhan,

AND

Published by Bhaskandra Sitaram Sakthankar, M. A. B. S.  
at 2 Malabar Hill, Bombay.

॥ श्रीः ॥

## हृदयप्रकाशः ।

श्रीगणेशाय नमः ।

ब्रह्मादींश्चि गीताय स्वरोपविभवाय च ।  
अधितन्मयस्वरुपाय परस्मै ब्रह्मणे नमः ॥  
संयतब्रह्मसर्वस्वमसाधारणगोचरम् ।  
वीणादीं राशमोलादिर्हृदयेणेन कथ्यते ॥  
भास्करे बहुषो मेला इत्यन्तेरोपयोगिनः ।  
मेलः स्वरसमूहः स्वरद्वयान्धजनशक्तिमान् ॥  
स्वराश्च पर्जन्यपथौ गांधारो मध्यमस्तथा ।  
पंचमो वैवतथैव निषाद इति सप्त ये ॥  
स्वराणां व्याघारोऽथ वाग्बदायाधरीः कुलः ।  
द्विभुतिर्गोनिषादश्च मरुतेके त्रिभुती रिषी ॥  
चतुःश्रुतिसमापुक्ताः पूर्णपत्तयपाः स्मृताः ।  
स्वाल्पश्रुतिरिषताः छुद्धाः स्वरुन्धे विहृताः स्वराः ॥  
श्रुतिमायादि तुर्पाताः स्वरा ये चोर्ध्ववर्तिनः ।  
तीव्रस्तीव्रतरस्तीव्रतमो भवन्ति द्वि प्रमात् ॥  
स्वीवाल्पश्रुतिवर्ती तु भवेत्तः परिकीर्तितः ।  
निस्तीव्रतरसंज्ञस्तु ध्रुवस्तद्विचरि कथ्यते ॥  
सप्तशोर्षदि शुद्धीतस्तिस्तिस्तः श्रुतीनिर्मी ।  
सुदुषो सुदुषवेति तदाख्ये सप्तशोर्मदे ॥  
श्रवणो बहुधा यस्य स स्याद्वादी रूपोपपन्नः ।  
ध्रुवोर्ध्वेषुः श्रुतयो इदवाहाध्वचान्तरे ॥

विधः संवादिनी त्री स्त्री राज्ञः सचिवसन्धिर्भौ ।  
 विवादी रक्तिविच्छेदी शत्रुतुल्यः स कीर्तितः ॥  
 अनुवादी तदस्थो षः किंकरवनिमः स्वरः ।  
 सप्तौ रिशौ मध्यमसौ निगी संवादिनी विधः ॥  
 यो यद्गमे जीवभूतः स तस्मांशः स्वरो मतः ।  
 क्रमेण स्वरसंद्भोऽर्लकारः स मन्वक्षते ॥  
 मंद्राद्यास्ते च भ्रूयांसो मंड्रत्वे नैवमुच्यते ।  
 यथैकैकस्वरत्वागे पूर्वार्धत्पक्षिकः फमः ॥  
 यथा—सरिस रिगारि गमग मपम पधप धमिध निसनि ।  
 क्रियाविशेषजो धर्मः स्वरस्य गमको मतः ।  
 इंधान्तरे च ते ज्ञेया नामतो रुंकितादयः ॥  
 न्यासो रामस्य तानस्य शान्तिकुर्द्रंजकस्वरः ।  
 द्वौ ज्यो वापि चत्वारः स्युस्ताना रंजकस्वराः ॥  
 पंचाधैरथ रागः स त्रिधा पंचधिरौदुवः ।  
 षड्भिः स्वरैः चादयः स्यात्संभूर्णः सप्तभिः स्वरैः ॥  
 न्यासांशौ यत्र नोच्येते तत्त्वं षड्जस्य तत्र तु ।  
 मंड्रो मध्यमश्च तारश्च जीणि स्थानानि चक्षते ॥  
 एकद्विऽर्धतमंरुधाकैस्तथा विद्यात्कमात्स्वरान् ।  
 रक्त्वारोद्गापरोद्गश्च स्वराणां मूर्च्छना स्मृता ॥

इति संज्ञापरिभाषा ।

अथ शुद्धादिस्वरप्रदेशः प्रदर्शयति ।  
 षड्भ्रवन्तिऽश्रवीणादेर्मध्ये तारकसांस्थितिः ।  
 ऊर्ध्वशिनस्याद्यभागाति मध्यमस्य च पंचमम् ॥  
 मध्यमं षड्जयोगेत्तु सप्तयोर्मध्यमानयेत् ।  
 ऊर्ध्वशितस्य तदोर्मध्यस्याद्यांशान्ते तथापंचमम् ॥  
 तथैव पैतृतं मध्ये सप्तयोः स्थापयेद्दुवः ।  
 तत्र भागद्वयं त्यक्त्वा निषादाकार्यं स्वरं नयेत् ॥

इति शुद्धस्वराः ।

भागवयोदिते मध्ये मेरोः रूपमसंज्ञितः ।  
 भागद्वयोच्चरं मेरोः कुर्यात् फोबलरिस्वरम् ॥  
 मेरुधैवतयोर्मध्ये तीव्रगांधारमाचरेत् ।  
 भागत्रयविशिष्टेऽस्मिन् तीव्रगांधारपद्मयोः ॥  
 पूर्वभागोच्चरं मध्ये मं तीव्रगरमाचरेत् ।  
 भागत्रयान्विते मध्ये पंचमोच्चरपद्मयोः ॥  
 कोमलो पंचतः स्थाप्यः पूर्वभागे विवेकिभिः ।  
 तथैव धस्रयोर्मध्ये भागत्रयसमन्विते ।  
 पूर्वभागाद्धारदूर्ध्वं निषादं तीव्रमाचरेत् ॥

इति विद्वत्स्वराः ।

इत्थं सप्तस्वरान्मध्यस्थाने विन्यस्य तारके ।  
 तानेव द्विगुणीकृत्य ध्वनिज्ञानात्परीक्षयेत् ।  
 मध्यमस्यो यथा पद्मो द्विगुण्येनोच्चतां ज्ञेत् ॥  
 तथायं षाडशेभ्यस्त्रे पद्मस्तेन ज्ञेयं च ।  
 मध्यस्थितान् स्वरांस्तांस्तानवशिष्टानभीरयेत् ॥  
 यथातथं मध्यगारी तंत्रीष्येकादिषु स्थयी ।  
 मंडपद्मस्तु सर्वेव परस्वां परिष्कीर्तितः ॥  
 मंडस्यति च मध्यायां तंत्री केचन कुर्वते ।  
 मध्यगारी तु संपूर्णा तंत्रुराख्ये तथैव सः ॥  
 तस्मादेव यतस्तंत्र्यां स्थानशितययोभिनः ।  
 ज्ञाना भवन्तिस्मैकत्र क्षेत्रं बुद्ध्यावधारयेत् ॥

इति शुद्धविद्वत्स्वरप्रदेशनिरूपणम् ॥

अथ मेलः ।

शुद्धस्वरमेलः ।

शुद्धसप्तस्वरे मेले सौंभयो धैरवीत्यपि ।  
 नीलांधरी च, तत्र स्वान्तसौंभयो धैरतादिकः ॥

आरोहे गनिवर्जो यः स्फुरितेन ध्रुवो द्रुहः ।  
 धसरीमपवपवपसा निधपवमपमगरिसा ।  
 धसरिमपगरिवरिप । रिनीवीधपमपवमन-  
 रिरिमगरिस । धवसा निधप मपमलगरिस ।  
 धवसा निधप मपममग रिसरिरिसासा निध-  
 पपवपवनीधमपमगरिस ।

इति सैषया ॥ १ ॥

सांशन्वासा च संपूर्णा पद्नादिर्धैरवी भवेत् ।

इति धैरवी ॥ २ ॥

अंशन्वासापमो यम पद्नादिर्धैव धूर्जना ।

नीलांबरी सा विज्ञेया कर्णादोलनशोभिता ॥

इति नीलांबरी ॥ ३ ॥

इति द्युलमेळः ।

अथैकचिह्नतो द्वौ भेषी ।

( १ ) गांधारैकस्तीवतरः ( २ ) वैषतर्कैकपोमलः ।

( १ ) वैकस्तीवतरे वेले, कर्णाटः ककुभाभिधः ॥

सांभावती जिजापेती सीपश्री सुपरायिका ।

फामोदधान्यदानारूपस्तथा शारीश्वरोत्पपि ॥

कर्णाटस्तव संपूर्णः पद्नादिः परिचीर्तितः ।

सरिमपवमनिस । निधपमगरिस ।

इति कर्णाटः ॥ ४ ॥

पद्नादिर्भूर्जना गांशा संपूर्णा ककुभा यता ।

सरिमपमगरिस । धवसनिधिमपमगरिस ।

इति ककुभा ॥ ५ ॥

ककुभादिर्जिजापेती पूर्णा गांशा यकीर्तिता ।

रिमपसतनिधपमगरिस निधप निस ।

इति जिजापेती ॥ ६ ॥

कृपभादिस्तु सौराष्ट्री कंषादोलितशोभिता ।  
रिमपसनिधमगरिसि ।

इति सौराष्ट्री ॥ ७ ॥

सुपरावीतु संभूर्वा पांशा गादिकमूर्धना ।  
गरिमपमपसनिध निनिधमपमगरिसि ।

इति सुपरावी ॥ ८ ॥

मांशो गवर्नः कसोदो कृपभादिरुदाहृतः ।  
रिरिमपसनिधमपमगरिसनिधमपस ।

इति कसोदः ॥ ९ ॥

वैवतादिरुदानारुपो वैवतांशस्वरो मतः ।  
मसिद्धस्तु मिषावादिर्विज्ञानदेन कीर्तितः ॥  
धररिमपमपसनिधमपमगरिसि ।

इत्युदाना ॥ १० ॥

गादिर्वानेधरी बांशा पूर्वा पादेषु नत् ।  
गमपमपसनिधमगरिसनिधमपसि ।

इति वानेधरी ॥ ११ ॥

इति द्वितीयमेलः ।

( २ ) कसोदस्ता सुखायी स्यात्पूर्वा पादिकमूर्धना ।  
धररिमपमपसनिधमपमगरिसि ।

इति सुखायी ॥ १२ ॥

इति तृतीयमेलः ।

अथ द्विविक्रती द्वी मेली ।

( १ ) कोमलर्षेधैवतौ ( २ ) तीव्रतरजांधारनिपादी च ।

( १ ) कोमलर्षेधया पूर्वा बांशा लोदी निकल्पते ।

सरिमपमपसनिधमपमगरिसि ।

इति लोदी ॥ १३ ॥

इति चतुर्थमेलः ।

( २ ) गान्धीनन्दरे मेले केदारः श्यामनाटकः ।  
 संवाचनी च हंसीरः शंकराभरणस्तथा ॥  
 जयत्पूर्वश्च केदारः पुरियोपकदस्तथा ।  
 विद्यानराहीरनाडी शारुभीमपलाशिका ॥  
 छायाकेदारनाडी च शालकौशिक इत्यपि ।  
 भूपालीचेति; केदारः संतुर्णो गादिपूर्वकः ॥  
 गमपसनिधपमगरिस ।

इति केदारः ॥ १४ ॥

गादिः पूर्णश्च गन्पासः पद्मांशुश्यामनाटकः ।  
 गमपस सनिधपम पमपरिम रिधपमम ।

इति श्यामनाटकः ॥ १५ ॥

धादिः संवाचनी पूर्णारोह्ये शैवलोच्छिता ।  
 गमपनिस सनिधपम गरिसगस ।

इति संवाचनी ॥ १६ ॥

रिगांशो गादिकः पूर्णो हंसीरः परिकीर्तितः ।  
 गमपनिधनिस सरिसनिस रिधमपमपम  
 सरिसनिधप मगमगस ।

इति हंसीरः ॥ १७ ॥

शंकराभरणो गादिर्वास्तुकेपमनोहरः ।  
 गमपनिस सनिधपमगरिस पसनि ।

इति शंकराभरणः ॥ १८ ॥

अशैवोत्प्रेक्षितो रागो जयत्केदार इत्यसौ ।  
 जयत्कौशिको गतः पूर्णो गन्पासो गादिपूर्वकः ।  
 गमपनिस सनिधप गमरिस सनिसन ।

इति जयत्केदारः ॥ १९ ॥



पूरिषा पूर्वकेदारः पूर्णो वादिकमूर्त्तनः ।

गमपनिस सनिधप मगरिस ।

इति पूरिषाकेदारः ॥ २० ॥

पादवेषु धरीनत्वाद् गांधारादिबिहानरः ।

गमपनिस, सनिधमगरिस, सरिगमगरिस, निस ।

इति बिहानरः ॥ २१ ॥

धरीनः पादयोः शरीरनाडो वादिकमूर्त्तनः ।

गमपनिस, निधमगरिस ।

इत्यशरीरनाडः ॥ २२ ॥

रिहीनो वादिको वासुः पादवः परिकीर्तितः ।

गमप सनिधप गमस ।

इति वासुः ॥ २३ ॥

गादिर्धरीना पद्मनादिर्हेया भीमपलाशिका ।

गमपनिस सपमन रिसनिस ।

इति भीमपलाशिका ॥ २४ ॥

गांधारादिषु संपूर्णेपलाशानाट उदाहृतः ।

गमपस सनिरिस निधिस सपमन सरिस ।

इति पलाशानाटः ॥ २५ ॥

धरीनः पादयो वादिर्हेयः केदारनाटकः ।

गमपनिस सनिधमगरिस निधिस ।

इति केदारनाटकः ॥ २६ ॥

संस्थासः पादवः सादिः कथितो मालकौशिकः ।

सरिधप निलसनिध मगरिस ।

इति मालकौशिकः ॥ २७ ॥

मनिरथानादौडुवेषु भूषाली वादिरिन्वये ।

गमपस सधप गरिगरिस सधधप सरिगरिस ।

इति भूषाली ॥ २८ ॥

इति पञ्चमोऽङ्कः ।

अथ विविक्तताश्रयो वेत्ताः ।

- ( १ ) गांधारमध्यमनिषादानां तीव्रतरत्वे प्रथमः ।  
 ( २ ) गांधारषैवतनिषादानां तीव्रतरत्वे द्वितीयः ।  
 ( ३ ) गांधारमध्यमनिषादानां तीव्रतरत्वे तृतीयः ।  
 ( १ ) गमभ्यमनिषादास्तु यत्र तीव्रतराः कृताः ।  
 तत्रैमनःपुरियास्वयी जयस्कन्धाया एव च ।  
 चतुर्थः शुद्धकन्धायाः पूर्णस्तत्रैमनो यथा ।  
 सरिगमपधनिस सनिधमपधरिस ।

इतीमनः ॥ २९ ॥

पुरियामध्यमादिः स्थात् संपूर्णः कंपसोभितः ।

इति पुरियाकन्धायाः ॥ ३० ॥

गांधारादिस्तु संपूर्णो जयस्कन्धाया इष्यते ।

गमपस निधपस गरिस ।

इति जयस्कन्धायाः ॥ ३१ ॥

मनिहीनः शुद्धपूर्वकन्धायाः कथितो सुधीः ।

इति शुद्धकन्धायाः ॥ ३२ ॥

इति प्रथमैः ।

- ( २ ) गणैवतनिषादास्तु यत्र तीव्रतराः कृताः ।  
 तत्र वेत्ते भवन्मैयः शुद्धनादभिलाषी ।  
 नद्यो देवगिरी गौरसारंगोऽलक्ष्मिणा तथा ।  
 देवाभरणदेशास्वयी गौडमल्लारतुहरी ।  
 मध्यमादिष महारोः, मैयः संपूर्ण इष्यते ।  
 सरिगमपधनिस रिसनिधमपधरिस  
 निधपमपस ।

इति मैयः ॥ ३३ ॥

ऋषभादिषु संपूर्णोऽवरोहे धगचर्चितः ।

निर्मासस्वरयोः कपी शुद्धनाह उदाहृतः ॥

रिगचपधनिस पगगरिस धपधनिस ।

इति शुद्धनाहः ॥ ३३ ॥

गांवासादिर्नटः पूर्वेः पधसैः कंचितैः कलः ।

धमधसरिपनिष धपपमगरिस गरिसगमध

धमगरिस रिसरिसरिस निधधमनिस ।

इति नटः ॥ ३५ ॥

गांशा नादिरपारोहा पूर्वा देवनिरी मता ।

गचपनिस सनिधपमगरिस सनिधपमनिस ।

इति देवनिरी ॥ ३६ ॥

गादिर्नटाः संपूर्णो गौरसारंग इष्यते ।

गचपस निधपमगरिस सरिससरिग ।

इति गौरसारंगः ॥ ३७ ॥

ऋषभांशस्तु संपूर्णोऽल्लहियाकस्तु धादिकः ।

धनिधधसरिस गमगधपस निधपमगरिस ।

इति अल्लहिया ॥ ३८ ॥

गांधारादिस्तु संपूर्णो देवाभरण इष्यते ।

शंकराभरणसद्व चोऽश्वमेधवधारयेत् ॥

गमपस सनिधमगरिस निसधपमगरिस निस ।

इति देवाभरणः ॥ ३९ ॥

घटीनः पाठयो नादिर्देवास्तः परिष्कीर्तितः ।

गमपस सनिधममगरिस ।

इति देवास्तः ॥ ४० ॥

रिपभादिर्नटीनस्तु गौडमल्लार इष्यते ।

रिसरिपधधधससधपमगरिस ।

इति गौडमल्लारः ॥ ४१ ॥

विहीनः पादबोधादिः सुज्ञः परिचीर्तितः ।  
 वनपसरिससधपमपरिस ।

इति सुज्ञः ॥ ४२ ॥

मध्यमादिर्गहीनत्वान् पादबोधमध्यमादिकः ।  
 ममनिससरिसस निवमपनिसपनिपमपरिस  
 निससरिस ।

इति मध्यमादिः ॥ ४३ ॥

संपाद्गहीनस्तु मल्लारः सादिरौह्य इवितः ।  
 सरिधमपधपधपमममपरिस ।

इति मल्लारः ॥ ४४ ॥

इति सप्तममेलाः ।

गस्पतीव्रतमत्वेऽथ तथा तीव्रतर्मा मनी ।  
 इद्वोत्प्रेक्षितापूर्णा हृद्याद्या रभोप्यते ॥  
 सधमपपममपरिस निपससरिमस  
 रिसमपरिस ।

इति हृद्याद्या ॥ ४५ ॥

इति अष्टममेलाः ।

इति विविक्तमेलाः ।

अथ चतुर्विंशताश्रयो मेलाः ।

- ( १ ) तत्र कृपमधैवतयोः कोमलत्वे, गांधारनिपादयो  
 तीव्रतरत्वे प्रथमः ।
- ( २ ) गांधारस्पातितीव्रतमत्वे, मध्यमधैवतयोस्तीव्रतरत्वे,  
 निपादस्पकाकलित्वे द्वितीयः ।
- ( ३ ) गांधारमध्यमधैवतानां तीव्रतरत्वे, निपादस्पकाकलित्वे  
 तृतीयः ।
- ( ४ ) रिधयोः कोमलत्वानु गन्धोस्तीव्रतरत्वेतः ।  
 चतुर्विंशतैर्गांधारी मूर्छतानीधनाश्रयी ।

श्रीरागधैव पहरागधैतीगौरी वसंतकः ।  
 जयश्रीरागकन्दवीच परजः पंचमः पुनः ॥  
 नाभारासावरीदेशीतोदीमाल्लवभैरवाः ।  
 बहुली गुर्जरी मौडोगण्णारुमकरी ततः ॥  
 देशकालश्च मालश्रीविभासविषयी तथा ।  
 ऋषभांशानुगौरीस्वात्तुर्गाऽऽरोहे धगोच्छ्रिता ॥  
 रिषयनिस सनिधपयगरिस ।

इति गौरी ॥ ४६ ॥

पूर्वोगादिस्वाऽऽरोहे मूलतानीधनासरी ।  
 इति मूलतानीधनासरी ॥ ४७ ॥  
 संपूर्णकण्ठभादिः स्वादारोहे गधचनितः ।  
 रिषेचमांशः श्रीरागः सांनः कृपेन शोभितः ।  
 रिषयनिस सनिधयमगरिस ।

इति श्रीरागः ॥ ४८ ॥

पांशन्वात्तश्च संपूर्णः बहुगो यादिमुर्जनः ।  
 गपयनिधयगरिसममरिरिषय ।  
 इति बहुगो ॥ ४९ ॥

पंचमादिश्च संपूर्णो पैतमिगी निरुप्यते ।  
 वसनिधययगरिस ।  
 इति पैतमीरी ॥ ५० ॥

आरोहे पौच्छ्रितो माद्यः पूर्णोभांशो वसंतकः ।  
 ययनिस निधयमगरिस ।  
 इति वसंतः ॥ ५१ ॥

गादिर्जयश्रीः पांशास्वादारोहेधरिविज्ञा ।  
 ययप सनिधययगरिस ।  
 इति जयश्रीः ॥ ५२ ॥

आरोहे यनिहीनास्वाद्वाधारादिकमुर्जना ।  
 पैवतांशा च गन्वासा पूर्णो राषकन्धी मता ॥

गणधस सनिधपमगरिससरिस ।

इति रामकली ॥ ५३ ॥

गादिर्धेन्नुन्मिद्धतो रोहे परजो मध्यमांशुकः ।

गमपसनिधपममगरिस ।

इति परजा ॥ ५४ ॥

पदीनारोहणः सादिर्भाशिन्यासस्तु पंचमः ।

सरिगमधनिस सनिधपमगरिस ।

इति पंचमा ॥ ५५ ॥

शुचभादिर्धेयतांशो गांधारः परिकीर्तितः ।

रिमपस सनिधपमगरिस ।

इति गांधाराः ॥ ५६ ॥

निरुन्वारोहणा यादिः संतूर्णाऽऽसावरी मता ।

गपधस निधपमगरिस धरिस ।

इत्यासावरी ॥ ५७ ॥

गांधारादिष संतूर्णा देखीलौडी निरुप्यते ।

रिसरिसनिधधनिस सरिगमधधनिस

निधपमगरिसरिस ।

इति देखीलौडी ॥ ५८ ॥

संपूर्णो धैरवः मोक्तो गांधारादिकमूर्धनः ।

गमपस निधपमगरिस ।

इति धैरवः ॥ ५९ ॥

गादिर्महीना बहुली पाठ्येषु निरुप्यते ।

गपधस धनिधस गरिस ।

इति बहुली ॥ ६० ॥

गादिर्धाशा धनित्यागादौदुधेष्वथ गुर्जरी ।

गमपस निधपगरिस ।

इति गुर्जरी ॥ ६१ ॥

ऋषभादिर्मन्त्रत्यागादीहुवो गौऋ इष्यते ।

रिषपनि रिषपनिस सनिषमरिस ।

इति गौऋः ॥ ६२ ॥

भौहुवेषु पन्तत्यागाद्गृष्या शुष्मकरी ध्रुवैः ।

सरिरिषपपससनिषप ममरिस सरिममरिस ।

इति शुष्मकरी ॥ ६३ ॥

मनिध्रुण्यो मध्वमांशो देशकालस्तपौहुवः ।

रिषधस सधपगरिगरिस ।

इति देशकालः ॥ ६४ ॥

रिषत्यागादीहुवेषु मालधीर्गादिरिष्यते ।

गमपनिस सनिषमगस ।

इति मालधीः ॥ ६५ ॥

भौहुवो मनिहीनस्वान् विभासो वादिरिष्यते ।

गधधस धपगरिगरिस ।

इति विभासः ॥ ६६ ॥

ऋषभादिर्मन्त्रित्यागादीहुवस्त्रियणो भवेत् ।

रिषधस धपगरिगरिस ।

इति त्रियणः ॥ ६७ ॥

इति मन्त्रमेलः ॥

( २ ) अनितीव्रतयो गारुष्यो मधौ तीव्रतरौ कृणौ ।

धत्र निः काकली; तत्र सारंगः पटर्मनरी ॥

सार्धतत्रदहंसौ च; सारंगः सादिचूर्छनः ।

सरिगमपधनिस सनिधपमगरिस ।

इति सारंगः ॥ ६८ ॥

गधत्यागादीहुवेषु पद्मनादिः पटर्मनरी ।

सरिपधपममरिस सनिषमरिस ।

इति पटर्मनरी ॥ ६९ ॥

ननिश्वागाद्द्वीद्वेषु सामंतः सादिरिष्यते ।

सरिगवदस भपगरिस ।

इति सामंतः ॥ ७० ॥

मधत्वागाद्द्वीद्वेषु वदईसः मकीर्तितः ।

सरिपस पनिपरिमपरिस ।

इति वदईसः ॥ ७१ ॥

इति दशममेलः ॥

( ३ ) गमभास्तुस्वीज्वरा निपादः काकली स्मृतः ।

पूर्वा स्याच्च संपूर्णा पंचमादिकमुर्धना ॥

पनिधच वमपमगरिस ।

इति पूर्वा ॥ ७२ ॥

इति षट्पदिकता मेलः ॥

इति एकादशमेलः ॥

अथ पंचदिकत एको मेलः ॥

गर्भा सीज्वरौ यत्र रिधी कोमलसंज्ञकौ ।

निपादः काकली; पूर्णा पनाथीस्तत्र कीर्तिता ॥

सरिमपपनिस सनिपपमगरिस ।

इति अनाथी ॥ ७३ ॥

इति द्वादशमेलः ॥

इति श्रीमहाराजाधिराजमहाराजमहादुर्गाधिप-

महाराजश्रीहृदयनारायणदेवचिरचितो

हृदयप्रकाशः समाप्तः ॥



अथ हृदयमन्त्राद्योक्तद्वादशमैलाः ।

शुद्धस्वरमैलाः ।

- १ सा रे ग म प ध नि सां  
अथैकविंशती ह्रीं मैली ।
- २ सा रे ग ( तीव्रतरः ) म प ध नि सां
- ३ सा रे ग म प ध नि सां  
अथ द्विविंशती ह्रीं मैली ।
- ४ सा रे ग म प ध नि सां
- ५ सा रे ग ( तीव्रतरः ) म प ध नि ( तीव्रतरः ) सां  
अथ त्रिविंशती ह्रीं मैलाः ।
- ६ सा रे ग ( तीव्रतरः ) म ( तीव्रतरः ) प ध नि  
( तीव्रतरः ) सां
- ७ सा रे ग ( तीव्रतरः ) म प ध ( तीव्रतरः )  
नि ( तीव्रतरः ) सां
- ८ सा रे ग ( तीव्रतमः ) म ( तीव्रतमः ) प ध  
नि ( तीव्रतमः ) सां  
अथ चतुर्विंशती ह्रीं मैलाः ।
- ९ सा रे ग ( तीव्रतरः ) म प ध नि ( तीव्रतरः ) सां
- १० सा रे ग ( अतितीव्रतमः ) म ( तीव्रतरः ) प ध  
( तीव्रतरः ) नि ( अकृच्छिः ) सां

११ सा रे ग (तीव्रतरः) ऋ (तीव्रतरः) ए ष (तीव्रतरः)  
नि (काकलिः) सां

अथ पञ्चविंशत यको मेलः ।

१२ सा रे ग (तीव्रतरः) म (तीव्रतरः) धु नि  
(काकलिः) सां

टीका—सप्तमस्तोत्र आद्यो रेव कीमत्तवापी भवेत् य का वरील सिद्धु गल-  
सवस दुर्गिती।



॥ श्रीः ॥

हृदयनारायणदेवविरचितः

## हृदयप्रकाशः ।



एकधुरसूक्तम्

पुण्यवचनस्योपदिनदत्ताशेषकैःशुभश्रीशोभनित्येन वक्ष्यामि

संशोधितम् ।

नमः

भालचन्द्रशर्मणा

आर्यभूषणारणमुद्रासुते मुद्राशरीरकवित्वा

वक्तार्यं नीतम् ।



शका १८५० १८७०-७१ १९१८



( सर्वोपनिषदाः साधनीयकाः )

अस्य ग्रन्थस्य मुद्रणे पण्डितश्रेष्ठिनां कृतसहाय्यमपि  
 श्रीचन्मदीश्वरकुपरराजमहाशयैः 'सर वे. नरसिंह-  
 राज बरिषार जी. सी. आर्. ई.'  
 इति लक्षणांकितैः परमो-  
 दारपरिवारदायि ।

Printed at the Arya-Bhashan Press, Dacca,  
 by Anant Vinayak Patwardhan,

AND

Published by Bhakchandra Sitaram Saktankar, M. A., B.L. B.,  
 at 2 Malabar Hill, Bombay.

॥ १० ॥

## हृदयलक्षः ।

श्रीभक्तेश्वर भक्तः ।

ब्रह्मादीनि गीतानि स्वशोधविभवात् च ।  
 अद्वैतसर्वस्वरूपात् परमं ब्रह्मणे नमः ॥  
 संगीतशास्त्रतन्त्रयथा च, सप्तमोऽध्यायम् ।  
 गीतादीं तान्त्रे अद्वैतेऽप्येव कथ्यते ॥  
 आकरे बहो मेला इन्द्रदेवीऽथो गिनः ।  
 मेकः स्वरः सुराः सप्तः सप्तः सप्तः सप्तः ॥  
 स्वराश्च पञ्चतन्त्रादीं गीतानि मन्त्रमस्तथा ।  
 पंचमो पंचमिन्त्र निरुद्ध इति सप्त ते ॥  
 स्वराणां व्यवहारोऽथ मान्दरायाश्चरैः कृतः ।  
 द्विगुणितोऽपि साध्यः सन्निवृत्तौ विभुनी रिषौ ॥  
 चतुःश्रुतिस्मात्पुनः त्रिपञ्चमपयाः स्मृताः ।  
 सप्तमश्रुतिविज्ञाः पुनः सप्तमने विकृताः स्वराः ॥  
 श्रुतिमाद्यदि सुर्वाताः स्वरा वे चोर्ध्ववर्तिनाः ।  
 तीव्रतीव्रतरत्नोत्तमपणे भवन्ति हि क्रमाद् ॥  
 स्तोत्राद्यन्तर्निवर्तौ ३ तीव्राः परिधीनिकाः ।  
 निरुद्धाः सप्तः सप्तः सप्तः सप्तः सप्तः ॥  
 सप्तमोर्ध्वदि सुर्वाताः सप्तमिकाः अतीनिमौ ।  
 सुदुर्गो सुदुर्गिनि सप्तम्ये सप्तमोर्ध्वे ॥  
 मन्त्रो ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥  
 सप्तमोर्ध्वपुः सुदुर्गो ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥ ५ ॥

मिथः संवादिनी ती स्त्री रागः सचिवसन्निधी ।  
 निवादी रक्तिविच्छेदी शत्रुतुल्यः स कीर्तितः ॥  
 अनुवादी तदस्थो यः विंकरमतिवः स्वरः ।  
 सौ रिषी मध्यमसौ निगो संवादिनी मिथः ॥  
 यो यद्गमे जीवभूतः स तस्यांशः स्वरो मतः ।  
 त्रयेण स्वरसंदर्भोऽलंकारः स वचसते ॥  
 मंड्राधारते च भूषांसो मंडलने निवह्यच्यते ।  
 यत्रैकैकस्वरस्यागो पूर्वार्धोऽपस्तिकः क्रमः ॥  
 रथा—सत्सिद्ध विगारि गमन भयम वपप धनिष निताभि ।  
 क्रियाविक्षेपजो धर्मः स्वरस्य गमयो मतः ।  
 द्रव्यान्तरे च ते द्वेषा नामतो ह्युक्तिवाद्यः ॥  
 न्यासो रागस्य तानस्य भान्तिष्ठद्रव्यकस्वरः ।  
 द्वी त्रयो वापि चत्वारः स्फुस्ताना रजकस्वराः ॥  
 पंचाक्षरस्य रागः स त्रिधा पंचभिरीदृशः ।  
 षड्भिः स्वरैः षाडशः स्वानसंपूर्णः सप्तभिः स्वरैः ॥  
 न्यासांशो यत्र नोच्येते तत्त्वं षड्जस्य तत्र तु ।  
 श्रेष्ठो मध्यमश्च तारश्च वीणि स्थामानि चक्षते ॥  
 एकद्विद्वयंतसंस्थाकैस्तथा विधात्कमास्वरान् ।  
 रक्तपारोहावरोद्वश्च स्वराणां मूर्च्छना सृता ॥

इति संज्ञापरिभाषा ।

अथ शुद्धादिस्वरप्रदेशः प्रदर्शयति ।  
 ध्वन्यवच्छिन्नशरीराद्येर्ध्वे तारकसंस्थितिः ।  
 द्वयंशिनस्याद्यभागात्ते मध्यमस्य च वंशमम् ॥  
 मध्यमं षड्जयोगेति सप्तमोर्मध्यमज्ञपेत् ।  
 द्वयंशितस्य तयोर्मध्यस्याद्यांशान्ते तथापैवम् ॥  
 तथैव वंशतं मध्ये सप्तमोः स्थापयेद्द्वयः ।  
 तत्र भागद्वयं स्पृश्या निष्ठादात्तयं स्वरं तथेत् ॥  
 इति शुद्धस्वरः ।

भागचर्चोद्दिने मध्ये मेरो कृपभसंग्रिनः ।  
 भागद्वयोर्चर्च मेरोः कृपात् कोमलरिसवन्म् ॥  
 मेरुधैवतयोर्मध्ये तीव्रगोधारपद्मयोः ।  
 भागनयविशिष्टेऽस्मिन् तीव्रगोधारपद्मयोः ॥  
 पूर्वभागोचर्च मध्ये च तीव्रतरमाचरेत् ।  
 भागनयान्विते मध्ये पंचमोचरपद्मयोः ॥  
 कोमलो धैरतः स्थाप्यः पूर्वभागे विवेकिभिः ।  
 तथैव धर्मयोर्मध्ये भागनयसमन्विते ।  
 पूर्वभागद्वयादूर्ध्वं निचार्दं शीघ्रमाचरेत् ॥

इति विकृतस्वरः ।

इत्थं सप्तस्वरान्मध्यस्थाने विन्यस्य नागकः ।  
 नानैव द्विगुणीकृत्य ध्वनिज्ञानात्परीक्षयेत् ।  
 मध्यमस्थो यथा पद्मो द्विगुण्येनोक्तो जनेत् ॥  
 तथाचं चालयेन्मन्द्रे पद्मस्तेन क्रमेण च ।  
 मध्यस्थितान् स्वर्गान्वास्तानपशिष्टानधीत्येत् ॥  
 यथातथं मध्यकारी तंत्रीत्येकादिषु स्तुती ।  
 मंद्रपद्मस्तु तत्रैव पररसां परिकीर्तितः ॥  
 मंद्रस्थाने च मध्यायां तंत्रीं केवलं कुर्वते ।  
 मध्यकारी तु मंद्रुर्धो तंत्रुगण्ये तत्रैव नः ॥  
 तस्यामेव धनमंडलां स्थानमितकयोगिनः ।  
 ताना भवन्तिर्मैकत्र शेषं बृहत्पावधारयेत् ॥  
 इति शुद्धविकृतस्वरप्रदेशनिकृताणाम् ॥

अथ मेन्द्राः ।

शुद्धस्वरमेन्द्राः ।

शुद्धसप्तस्वरं मेने यैथवी धैरवीत्यपि ।  
 शीलाचरी च, नम स्वात्मैषवो धैरवाहिकः ॥

आरोहे मन्त्रिणो यः स्युःशिवो यतो मुहुः ।  
 धसरोमकापयन्ता विपयधमयःवरिसा ।  
 पसरिमपसरिवरिप । निर्वाणीपयमयमय-  
 रिरिमयविस । धसता निधप मयमयवरिस ।  
 धसता निधप मयमय रिसरिविसासा निध-  
 पयमयपनीभमयमयवरिस ।

इति शेषः ॥ १ ॥

सांख्यपासा न संपूर्णा पद्व्यादिभेदेऽपि भवेत् ।

इति शेषः ॥ २ ॥

शंखपासापनी यत्र पद्व्यादिर्न पुंसा ।  
 नीलावरी सा विद्येया शेषतोऽन्यथा ॥

इति शेषः ॥ ३ ॥

इति शेषः ॥

अथैकदिकतो ही शेषः ।

( १ ) साधारणसंज्ञकः । ( २ ) शक्तिशक्तौयसः ।

( १ ) शेषः नीलावरी शेषः, यथासांख्यमायिपः ॥

संभावनी निजापनी सांख्य सुप्रसाधिका ।

पयोदशापयानास्यस्यसा सांख्यरित्यापि ॥

पयोदस्तत्र संपूर्णा पद्व्यादिः परिकीर्तितः ।

सरिगयपयविस । विपयधमयविस ।

इति शेषः ॥ ४ ॥

पद्व्यादिपुंसेना सांख्य संपूर्णा पद्व्यादि यथा ।

सरिगयपयविस । पयसनिर्दिष्टमयविस ।

इति शेषः ॥ ५ ॥

अपभादिनिजापनी पूर्णा पांशा यथा ॥

विपयधमयविस निधपयविस ।

इति शेषः ॥ ६ ॥



कृषभादिस्तु मौराष्ट्री केशदोहिल्लासोभिता ।  
रिमपसनिषपमरितिस ।

इति सौराष्ट्री ॥ ७ ॥

सुषरापीतु संपूर्णा पांशा नादिहसूर्जना ।  
गरिमपमपधानिस निनिषपमपमरिस ।

इति सुषराष्ट्री ॥ ८ ॥

बांशो गवर्नः पापोदो कृषभादिरुदादुतः ।  
रिरिमपसनिषपमरिसनिषपस ।

इति कानौषः ॥ ९ ॥

धैस्तादिरदानाःषो धैकनावृष्वरो मठः ।  
मसिदस्तु निषदादिर्वैज्ञानदेव फीलिंतः ॥  
अथ रिमपमपनिसनिषपममरिस ।

इत्यदाना ॥ १० ॥

गादिर्षोभरी पांशा पहीना पादेषु मत् ।  
गमपनिसनिषपमरिसनिषपनिस ।

इति कामेष्बरी ॥ ११ ॥

इति द्वितीयमेकः ।

( २ ) फकोमला सुजानी म्वात्पूर्णा पादिफसूर्जना ।  
असरिमपससनिषपमगरिस ।

इति सुजानी ॥ १२ ॥

इति तृतीयमेकः ।

अथ त्रिचिह्ननी द्वी धेली ।

( १ ) कोमलर्ष भिवनी ( २ ) तीव्रतरगांधारनिपादौ च ।

( १ ) कोमलर्षभया पूर्णा गांशा गोरी निषप्यवे ।  
सरिमपपनिससनिषपममरिस ।

इति वेली ॥ १३ ॥

इति चतुर्थमेकः ।

( २ ) गनिनीकरणे जेणे केदारः इषामनाटकः ।  
 स्वंपावनीय हंसीरः संकराभरणस्तथा ॥  
 जयल्लूर्ध्व केदारः कुरिपोपपदस्तथा ।  
 विहासराशीरनाडीं साकशीकराधिका ॥  
 ज्ञापकैदारनाडीं च साकशीकरा इत्यपि ।  
 भूषाळीधेनिः केदारः संपूर्णं गादिमूर्च्छितः ॥  
 गमपसनिधपमगरितः ।

इति केदारः ॥ १४ ॥

गादिः पूर्णं च संकाराः पर्यायनामनाटकः ।

गमपस सनिधपस पसपनिध निधपसम ।

इति इषामनाटकः ॥ १५ ॥

धादिः स्वंपावनी पुष्पागोहमे पंचतोच्छित्तः ।

गमपनिध सनिधपस गरितसस ।

इति स्वंपावनी ॥ १६ ॥

रिणांशो गादिकः पूर्णो हंसीरः पतिष्कीर्त्तितः ।

गमपनिधनिस गरितसनिध रिधुपपधमम

गरितसनिधप गमपसम ।

इति हंसीरः ॥ १७ ॥

संकराभरणो गादिर्शान्मुकैवमनोहरः ।

गमपनिध सनिधकानगरित वसन्ति ।

इति संकराभरणः ॥ १८ ॥

धनेषी येतिनां गमो जयल्लूर्ध्व इत्यसौ ।

जयल्लूर्ध्वोभारः पूर्णो संकारो गादिमूर्च्छितः ।

गमपनिध सनिधप गमरिस सनिसस ।

इति जयल्लूर्ध्वः ॥ १९ ॥

गुरिया पूर्वकेदारः कूर्णे गादिकमूर्त्तः ।

गवपनिम सनिधय मगरिस ।

इति गुरियाकेदारः ॥ १० ॥

पाठयेषु धहीनल्पात् गांधारादिकिंहारः ।

गमपनिम, सनिधयगरिस, गरिगवपरिस, निम ।

इति विह्वारः ॥ ११ ॥

धहीनः पाठयोऽधीरनाटो गादिकमूर्त्तः ।

गमपनिम, निधयगरिस ।

इत्यधीरनाटः ॥ १२ ॥

रिहीनो गादिको मारुः पाठयः परिधीनितः ।

गमप सनिधय गवस ।

इति मारुः ॥ १३ ॥

गादिर्धहीनः पद्भ्यादिर्ज्ञेया भीमपलाशिका ।

गमपनिम सपवन रिमनिम ।

इति भीमपलाशिका ॥ १४ ॥

गांधारादिषु संपूर्णल्लापानाट उडाहृतः ।

गवपस सनिरिस निमिस भयमग सरिस ।

इति ल्लापानाटः ॥ १५ ॥

धहीनः पाठयो गादिर्ज्ञेयः केदारनाटकः ।

गमपनिम सनिधयगरिस निमिस ।

इति केदारनाटकः ॥ १६ ॥

संन्यासः पाठयः सादिः पथिमो मारुकाशिकः ।

सरिगव निमसनिधय मगरिस ।

इति मारुकाशिकः ॥ १७ ॥

मन्तिवागादांशुषु भूपाली गादिरिष्यते ।

गवपस सपथ सरिगरिम चधध सरिगरिस ।

इति भूपाली ॥ १८ ॥

इति संन्यासेलः ।

अथ त्रिविक्रताग्रशी मेलाः ।

- ( १ ) गांधारमध्यनिषादानां तीक्ष्णरश्मे शक्यः ।  
 ( २ ) गांधारनेत्रनिषादानां तीक्ष्णरश्मे त्रिविधः ।  
 ( ३ ) गांधारमध्यनिषादानां तीक्ष्णरश्मे तुतीयः ।  
 ( ४ ) मध्यनिषादास्तु यत्र तीक्ष्णरश्मे कृपाः ।  
 तत्रेवमःशुनिवाज्यौ जघत्कल्याण एव च ।  
 चतुर्भेः शुद्धकल्याणः; पूर्णरश्मेवमो यथा ।  
 मरिचकपत्रमिस त्रिविधपत्रपरिस ।

इतीमनः ॥ २९ ॥

शुनिवाज्यवादिः इवान् संतुभेः शेषशेषितः ।

इति त्रिविक्रकल्याणः ॥ ३० ॥

गांधारदिस्तु संतुभो जघत्कल्याण एवमे ।  
 मध्यमस निषम मरिस ।

इति जघत्कल्याणः ॥ ३१ ॥

मरिचकमः शुद्धपूर्णकल्याणः मरिचो शुभः ।

इति शुद्धकल्याणः ॥ ३२ ॥

इति चतुर्भेसः ।

- ( २ ) मरिचकमेवमस्तु यत्र तीक्ष्णरश्मे कृपाः ।  
 तत्र मेवमः मध्यमः शुद्धमादिमिवावर्ष ।  
 मरिचो मरिचो मरिचकमेवमो मरिचो मरिचो ।  
 देवान्मरिचकमेवमो तीक्ष्णरश्मे मरिचो ।  
 मध्यमदिम मरिचो; मेवमः संतुभो मध्यमे ।  
 मरिचकपत्रमिस त्रिविधपत्रपरिस ।  
 त्रिविधपत्रस ।

इति मेवमः ॥ ३३ ॥

कृष्णमादिषु संपूर्णोऽनरोद्दे भगवन्वितः ।  
निम्बांशस्वरयोः केशी शुद्धमात्र वदाहृतः ॥  
रिगमपथनिस परमरिस पथनिस ।

इति शुद्धमात्रः ॥ ३४ ॥

गांधारादिर्नेटः पूर्णः पथसैः कंभितैः कळः ।  
गमपसरिष्वनिष पथपमगरिस गरिसममथ  
पमगरिस रिसरिसरिस निषपमनिस ।

इति नटाः ॥ ३५ ॥

गांशा नादिरसरोद्गा पूर्णा देवभिरी मता ।  
गमपनिस सनिषपमगरिस सनिषपमनिस ।

इति देवभिरी ॥ ३६ ॥

गादिर्गांशाः संपूर्णो गौरसारंग इष्यते ।  
गमपस निषपमगरिस सरिससरिग ।

इति गौरसारंगः ॥ ३७ ॥

कृष्णभांशस्तु संपूर्णोऽल्लहियाल्लस्तु घादिकः ।  
पनिषपसरिस गमगपस निषपमगरिस ।

इति अल्लहिया ॥ ३८ ॥

गांधारादिस्तु संपूर्णो देवाभरण इष्यते ।  
शंकराभरणवदत्र पांशत्वमवधारयेत् ॥  
गमपस सनिषमगरिस निसपमगरिस निस ।

इति देवाभरणः ॥ ३९ ॥

धहीनः चाटयो नादिर्देशासः परिकीर्तितः ।  
गमपस सनिषमगमगरिस ।

इति देशासः ॥ ४० ॥

रिपमादिर्नहीनस्तु वीरमहात्त इष्यते ।  
रिसरिमपथमपथससपथमगरिस ।

इति वीरमहात्तः ॥ ४१ ॥

निहीनः शारवोत्तादिः सूर्यः चरित्रीर्णितः ।  
 ममपसरितसपममसरितः ।

इति सूर्यः ॥ ५२ ॥

मध्यमादिर्गहीनत्वाद् पादशोभ्यमादिकः ।  
 ममनिससरितस निपमचनिसपनिपमसरित  
 निससरितः ।

इति मध्यमादिः ॥ ५३ ॥

स्पष्टहीनस्तु महारः सादिर्गहीन इतिः ।  
 सरिपमचपपममममसरितः ।

इति महारः ॥ ५४ ॥

इति सप्तममेतः ।

नर्यतीव्रतत्वेऽथ तथा तीव्रतर्मा मनी ।  
 ईशोत्प्रेक्षितापूर्वा हृदवाद्या रमोच्यते ॥  
 सममममममसरित निपससरिमस  
 रिसमसरितः ।

इति हृदवत्या ॥ ५५ ॥

इति अष्टममेतः ।

इति निविकृतमेतः ।

अथ चतुर्विंशतास्रयो मेताः ।

- ( १ ) तत्र कपमभैवतयोः कोमलत्वे, गांधारनिपादयो  
 तीव्रतरत्वे मयमः ।
- ( २ ) गांधारस्पाक्षितीव्रतत्वे, मयमभैवतयोस्तीव्रतरत्वे;  
 निपादस्पाक्षिकलित्ते द्वितीयः ।
- ( ३ ) गांधारमध्यमभैवतानां तीव्रतरत्वे, निपादस्पाक्षिकलित्ते  
 तृतीयः ।
- ( ४ ) रिधयोः कोमलत्वाच्च मन्वोस्तीव्रतरत्वात् ।  
 चतुर्विंशतैर्गौरी मुखतानीचतास्रयी ।

श्रीरामश्चैव परागश्चैतीमोरी वसंतकः ।  
 जपश्रीरामकल्प्याथ परमः पंचमः पुनः ॥  
 गांधारासाचरीदिशीतोदीपालचर्मरसाः ।  
 बदुली गुरुंरी मौडोकपागुनकरी ततः ॥  
 देवकालश्च मालश्रीविंभासाभिरणी तथा ।  
 ऋषभांघातुवीरीस्यात्पूर्णाऽऽरोहे भगोच्छिता ॥  
 रिमपनिस सनिधपमगरिस ।

इति मौरी ॥ ४६ ॥

पूर्णायादिरथाऽऽरोहे मुलतानीचनासरी ।  
 इति मुलतानीधानकरी ॥ ४७ ॥  
 संपूर्णकटायादिः स्वादारोहे नथपरितः ।  
 रिपंचमांशः श्रीरामः सांनः कंचेन शोभितः ।  
 रिमपनिस सनिधपमगरिस ।

इति श्रीरामः ॥ ४८ ॥

पांशुन्यासश्च संपूर्णः परागो गादिमूर्धनः ।  
 ममपथनिधपरितारिसममरिनिमप ।  
 इति परागः ॥ ४९ ॥

पंचमादिश्च संपूर्णो चैतीमोरी विरुच्यते ।  
 पसनिधपमगरिस ।  
 इति चैतीमोरी ॥ ५० ॥

आरोहे पौच्छितो वायः पूर्णोधांशो वसंतकः ।  
 सपनिस निधपमगरिस ।  
 इति वसंतः ॥ ५१ ॥

गादिर्मयश्रीः पांशास्वादारोहेधरिवर्जिता ।  
 धमप सनिधपमगरिस ।  
 इति जपश्रीः ॥ ५२ ॥

आरोहे मनिहीनास्याद्गांधारादिकमूर्धना ।  
 पंचतांशा च मन्थासा पूर्णा रामकळी मता ॥

गमपस सनिषपमगरिससरिस ।

इति व.म.कल्ली ॥ ५३ ॥

सादिर्धन्नुभित्तो रोई परजो मध्यमांशकः ।

गमपसनिषपमगरिस ।

इति परजो ॥ ५४ ॥

पहीनारोहणः सादिवादिन्यासस्तु वंचमः ।

सरिगमपनिस सनिषपमगरिस ।

इति वंचमः ॥ ५५ ॥

रूपभादिर्धन्वांशो गांधारः चरिचीनितः ।

रिमपसो सनिषपमगरिस ।

इति गांधारः ॥ ५६ ॥

निश्वनारोहणा मादिः संपूर्णाऽऽसानरी मया ।

मपस निषपमगरिस धरिस ।

इत्यासानरी ॥ ५७ ॥

गांधारादिष संपूर्णा देशीतोटी निरूप्यते ।

रिसरिसनिषपनिस सरिगमपनिस

निषपमगरिसरिस ।

इति देशीतोटी ॥ ५८ ॥

संपूर्णो धैरवः भोक्ती गांधारादिकमूर्जनः ।

गमपस निषपमगरिस ।

इति धैरवः ॥ ५९ ॥

गादिर्भदीना बहुली पाच्येडु निरूप्यते ।

गमपस धनिषस गरिस ।

इति बहुली ॥ ६० ॥

गादिर्भाका मन्तिवागाद्द्विवेष्य गुर्जेरी ।

गमपस निषपमगरिस ।

इति गुर्जेरी ॥ ६१ ॥



रूपभादिर्भेत्वागादादौदुषो गौड इष्यते ।

रिपपनि रिपपबिस सनिपमरिस ।

इति गौडः ॥ ६२ ॥

औदुषेषु धत्त्वावाङ्म्या गुणकरी बुधैः ।

सरिरिमपपससनिपप मभरिस सरिममरिस ।

इति गुणकरी ॥ ६३ ॥

गनिभून्पो मध्यमांशो देशकालस्तथैदुवः ।

रिपबस सभपगरिगरिस ।

इति देशकालः ॥ ६४ ॥

रिभत्वागादादौदुषेषु मालभीर्गादिरिष्यते ।

रमपनिस सनिपमगस ।

इति मालभीः ॥ ६५ ॥

औदुषो मनिहीनत्वात् विभासो गादिरिष्यते ।

गपबस भपगरिगरिस ।

इति विभासः ॥ ६६ ॥

रूपभादिर्भेत्वागादादौदुवस्त्रिभो भवेत् ।

रिपबस भपगरिगरिस ।

इति त्रिपणः ॥ ६७ ॥

इति गद्यममेलः ॥

( २ ) अश्लेषव्रतमो गारुणो मभौ तीव्रतरौ कृतौ ।

यत्र निः काकलीः तत्र सारंगः पटमंजरी ॥

सामंतवदईसौ च; सारंगः सादिमूर्छनः ।

सारिगबपनिस सनिभपमगरिस ।

इति सारंगः ॥ ६८ ॥

गधत्वागादादौदुषेषु पद्मगदिः पटमंजरी ।

सारिगममरिस सनिपमरिस ।

इति पटमंजरी ॥ ६९ ॥

मनिस्वायादीह्रवेणु सामंतः सादिरिष्यते ।

सरिगपथस थपगारिस ।

इति सामंतः ॥ ७० ॥

मधरायायादीह्रवेणु बडहंसः मकीर्तितः ।

सरिपस पनिशरिममरिस ।

इति बडहंसः ॥ ७१ ॥

इति दशममेतः ॥

( ३ ) गयभासुस्तीकृतया निपादः काकली स्तुतः ।

पूर्वा पञ्चाक्षर संपूर्णा पञ्चमादिकमूर्च्छना ॥

पनिपथ पमथमगरिस ।

इति पूर्वा ॥ ७२ ॥

इति चतुर्विंशता मेतः ॥

इति एकादशमेतः ॥

अथ पंचविंशत एकमेतः ॥

गया तीव्रतरौ यत्र रिषी कौयलमंश्रुषी ।

निपादः काकली; पूर्वा पञ्चाक्षरान् कौर्तिना ॥

सरिगपथपनिम सरिपथमगरिस ।

इति पञ्चाक्षीः ॥ ७३ ॥

इति द्वादशमेतः ॥

इति श्रीमहाराजाधिराजमहाराजमहादुर्गाधिप-

महाराजश्रीहृदयनारायणदेवविरचितो

हृदयमकारः समाप्तः ॥

अथ हृदयप्रकाशोक्तहादशमैलाः ।

शुद्धस्वरमैलाः ।

- १ सा रे ग म प ध नि सां  
अथैकविंशती द्वी मैलाः ।
- २ सा रे ग ( तीव्रतरः ) म प ध नि सां
- ३ सा रे ग म प ध नि सां  
अथ द्विविंशती द्वी मैलाः ।
- ४ सा रे ग म प ध नि सां
- ५ सा रे ग ( तीव्रतरः ) म प ध नि ( तीव्रतरः ) सां  
अथ त्रिविंशतान्वयो मैलाः ।
- ६ सा रे ग ( तीव्रतरः ) म ( तीव्रतरः ) प ध नि  
( तीव्रतरः ) सां
- ७ सा रे ग ( तीव्रतरः ) म प ध ( तीव्रतरः )  
नि ( तीव्रतरः ) सां
- ८ सा रे ग ( तीव्रतमः ) म ( तीव्रतमः ) प ध  
नि ( तीव्रतमः ) सां  
अथ चतुर्विंशतान्वयो मैलाः ।
- ९ सा रे ग ( तीव्रतरः ) म प ध नि ( तीव्रतरः ) सां
- १० सा रे ग ( अतितीव्रतमः ) म ( तीव्रतरः ) प ध  
( तीव्रतरः ) नि ( काञ्चिः ) सां

११ सा रे ग (तीव्रतरः) म (तीव्रतरः) प ध (तीव्रतरः)  
नि (काकलिः) सां

अथ पंचविंशत पक्षो मेलः ।

१२ सा रे ग (तीव्रतरः) म (तीव्रतरः) ध नि  
(काकलिः) सां

टीका—सप्तमस्तोत्रे अष्टमी रेव द्वाविंशत्यन्तरे अष्टौ न सा पटील विन्दु मार-  
कण्ड द्वाविंशती.

